

УДК 338.242.2

JEL classification: M 21

Данілова Е.І.

к.е.н., доцент, Національний авіаційний університет

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СИСТЕМИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено економічну сутність поняття «економічна безпека», розглянуто логічну структурування: загроза, небезпека, ризик, що в сукупності дозволило сформувати авторське тлумачення сутності поняття економічної безпеки підприємства як умов реалізації системи економічних відносин, які виникають в процесі господарської діяльності.

Досліджено систему відносин на етапі забезпечення підприємства всіма видами ресурсів, етапі трансформації вхідних ресурсів у результати діяльності та етапі розподілу готової продукції.

Аналітичні дослідження сутності економічних процесів на підприємстві дозволили зробити висновок про пріоритетність у діяльності підприємств відносин з постачальниками трудових, фінансових, матеріальних, інформаційних ресурсів, а на рівні підприємства – взаємовідносин між членами трудового колективу.

Виявлено, що економічна безпека формується як система захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз, як незалежних від намірів її суб'єктів (макроекономічного, глобального рівнів), так і тих, що виникають у системі взаємовідносин підприємства.

На основі авторського трактування поняття економічної безпеки та теоретичного аналізу сукупності відносин визначено умови забезпечення економічної безпеки на кожному рівні відносин підприємства із зовнішніми контрагентами та внутрішніми суб'єктами.

Ключові слова: економічна безпека; взаємовідносини; підприємство.

Постановка проблеми. В умовах зростання конкуренції, посилення стану економічної нерівноваги, зумовленої чинниками зовнішньої та внутрішньої дії, зростає потреба у формуванні такої системи економічних, організаційних, управлінських, інформаційних та інших заходів, які б в сукупності забезпечили умови для безпечної діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності економічної безпеки [3,4,5], концепцій [4], моделей, факторів забезпечення [2, 3, 5, 6], достатньо широко досліджені в науковій літературі. Однак більшість із них ідентифікують економічну безпеку з системою захисту від чинників негативного впливу [1,2,4,5].

Мета статті полягає у науковому розвитку сутності економічної безпеки та уточненні її складових на основі виокремлення понять безпеки системи відносин підприємства.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека базується на словосполученні двох базових категорій: безпека та економіка.

Академічний тлумачний словник української мови трактує безпеку як стан захищеності, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує.

В узагальненому трактуванні безпека досягається завдяки використанню комплексу: організаційних (служби і структури захисту), управлінських (норми, правила), економічних (стимули, регулятори), інформаційних (інформаційні програми стеження) засобів.

Основними причинами, які вводять будь-яку економічну систему в стан нерівноваги, а відповідно порушують її економічну безпеку є загроза, ризик та небезпека. Питання загроз, ризиків та небезпек є достатньо дослідженими в економічній літературі, хоч відсутнє однозначне трактування логічної впорядкованості цих понять, тому не акцентуючи уваги на дослідженні їх сутності, констатуємо, що в економічній літературі загроза розглядається як такий розвиток подій, внаслідок яких збільшується можливість заподіяння збитків; як форма небезпеки; як чинник негативної дії.

Для дослідження методології економічної безпеки найбільш вдалим є наступне трактування понять : «Економічна загроза – це потенційна можливість нанесення шкоди суб'єктам господарювання з боку окремих чинників, що впливають на передумови їх економічної діяльності. Економічна небезпека – це форма прояву загрози. Ризик є оцінкою небезпеки» [1]. На кожному рівні системи взаємовідносин виникають загрози та небезпеки, які загрожують відхиленню параметрів процесів кожної стадії від запланованих.

Дані уявлення, які базуються на змістовній сутності поняття безпеки та економіки лягають в основу методології економічної безпеки.

Економіка це наука про організацію та управління матеріальним виробництвом, ефективне використання ресурсів, розподіл, обмін, збут і споживання товарів та послуг.

Економіка – це система взаємовідносин, яка забезпечує реалізацію господарської діяльності суб'єкта.

Відповідно економічну безпеку слід розуміти як таку сукупність умов, яка забезпечує надійну реалізацію відносин на всіх етапах функціонування підприємства: забезпечення, виробництва, розподілу, обміну, споживання.

Система економічних відносин підприємства, на реалізації якої базується операційна, фінансова та інвестиційна діяльність підприємства, визначається особливостями виду його діяльності та його внутрішньою економічною політикою.

Відносини, які виникають в процесі всіх видів діяльності – це відносини, пов'язані з:

- 1) забезпеченням діяльності необхідними факторами виробництва (вхідні матеріальні, трудові, фінансові та інформаційні ресурси);
- 2) трансформацією вхідних потоків у результати діяльності (відносини в процесі виконання технологічних операцій);
- 3) відносини щодо розподілу готової продукції (вихідні матеріальні, фінансові та інформаційні потоки).

Забезпечення діяльності підприємства необхідними вхідними потоками факторів виробництва формує систему економічних відносин, яка базується на договірних або адміністративно-правових відносинах.

Так, в процесі діяльності у підприємства виникає потреба у відносинах щодо закупівлі всіх видів матеріальних ресурсів для забезпечення потреб основного, допоміжного та обслуговуючого виробництва. Такі економічні відносини пов'язані з розподілом економічних інтересів між постачальниками та споживачами ресурсів. В залежності від пропорцій такого розподілу має місце зростання або зниження економічної вигоди від їх реалізації та загроз від їх невиконання, що призводить до зміни рівня безпечності умов співпраці, а відповідно і рівня економічної безпеки підприємства. У випадках зниження величини економічного інтересу одного із учасників договірних відносин до критично допустимого рівня ефективності, зростає небезпека відмови від співпраці або загроза укладання договору на умовах не вигідності для одного із контрагентів, що призведе до збитків, а відповідно і до зміни стану економічної безпеки підприємства.

Отже, основними орієнтирами безпечності системи забезпечення підприємства є формування економічних відносин на умовах, які б забезпечили надійність та взаємну вигідність поставки (табл.). Основними економічними чинниками формування безпечності системи забезпечення матеріальними ресурсами підприємства є імідж постачальника, як узагальнюючий вираз його платіжних, організаційних та управлінських здатностей та готовності (як реальні наміри) до виконання взятих договірних зобов'язань.

Оскільки підприємство є відкритою економічною системою, яка в процесі функціонування та розвитку споживає ресурси та продукує у зовнішнє середовище результати своєї діяльності, економічна безпека діяльності такого підприємства визначається не лише чинниками, природа походження яких пов'язана з зовнішніми умовами діяльності та контрагентами підприємства, але і залежить від внутрішніх умов самого підприємства, в даному випадку споживача ресурсів. Узагальнюючими показниками підприємства споживача ресурсів є його платоспроможність, як здатність розрахуватися за поставлені матеріальні ресурси, платіжна дисциплінованість, як готовність до розрахунку у визначений термін, гарантія виконання договірних зобов'язань, як гарантійні зобов'язання здійснення розрахунків).

У системі економічних відносин, які виникають у процесі забезпечення підприємства всіма видами фінансових коштів економічна

безпека підприємства розглядається як формування таких умов взаємовідносин з банками та інвесторами, які базуються на паритетності їх економічних інтересів. Паритетність як принцип договірних відносин передбачає рівноцінність економічного інтересу, яка досягається при умові відсутності негативних впливів, які змінюють пропорції кількісного виміру економічного інтересу.

У відносинах з банками та інвесторами основним орієнтиром економічної безпечності є формування таких умов співпраці, які забезпечують підприємство необхідними обсягами інвестованих або позичених коштів на взаємовигідних умовах. У відносинах з банками чинниками забезпечення економічної безпеки є рейтинг банку та кредитоспроможність позичальника. При залученні інвестованого капіталу економічна безпека діяльності визначається статусом інвестора та інвестиційним рейтингом підприємства.

Економічна безпека діяльності підприємства в частині безпеки формування відносини з носіями професійних здібностей повинна бути спрямована на забезпечення відповідності між вимогами до виконання необхідного обсягу робіт на відповідних посадах підприємства та наявними у потенційного носія трудового ресурсу компетенцій, які забезпечуються необхідними знаннями, вміннями та навичками.

Практика трудових конфліктів та дослідження їх впливу на стійкість розвитку підприємств підтвердила вагомий вплив людини, не лише як носія відповідних професійних компетенцій, але і як носія соціально-біологічних характеристик на формування системи забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства. Отже, це дозволяє доповнити систему базових орієнтирів формування економічної безпеки відносин з трудовими ресурсами компетенціями та ментальністю носіїв таких ресурсів. При цьому чинниками, які дозволяють сформувати таку систему є знання, вміння та навички, які формують професійні компетенції носіїв ресурсів, та розмір оплати праці та соціальні гарантії підприємства, які повинні бути рівноважними рівню компетенції працівника.

Діяльність будь-якого підприємства супроводжується використання значного обсягу інформаційних ресурсів, як зовнішнього, так і внутрішнього походження. До зовнішніх (вхідних) потоків інформаційних ресурсів слід віднести: правові норми регулювання діяльності, договірні норми (договори купівлі-продажу, ліцензійні договори, інформаційні матеріали (реклама, прайси, описи, інформаційні довідники, сайти компаній) тощо).

Безпека відносин в процесі використання зовнішньої інформації – це використання інформації без ризику для підприємства.

Висновки. Теорія формування комплексної системи економічної безпеки діяльності підприємства є досить новим напрямком фундаментальних і прикладних економічних досліджень. Даний напрямок стає все більш значущим в умовах сучасних світових тенденцій, що призводять до прискорення економічних змін, значного підвищення ролі

інновацій, посилення невизначеності перспектив і зміщення акцентів на інші чинники розвитку підприємств. При цьому система забезпечення безпеки діяльності повинна бути стійкою і водночас еластичною, оскільки саме невизначеність об'єктивно створює передумови до виникнення несподіваних, непередбачуваних та непередбачених ситуацій і подій.

Список використаних джерел

1. Духов В.Е. Економічна небезпека та економічні правопорушення. [Електронний ресурс] – Режим доступу visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=28671
2. Зачосова Н. В. Управління системою економічної безпеки фінансових установ .... дис. ... д-ра екон. наук : 21.04.02 / Зачосова Наталія Володимирівна – Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Національний інститут стратегічних досліджень, Київ, 2017. – 603 с.
3. Корецька О.В. Теоретичні підходи до управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі / О.В. Корецька // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 15. – С. 225-229.
4. Мороз О.В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : монографія / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А.А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 259 с.
5. Сотниченко В.М. Методологічні підходи до оцінки економічної безпеки телекомунікаційних підприємств / В.М. Сотниченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 15. – С. 321-324.
6. Фінансові аспекти діагностики економічної безпеки підприємств портової галузі : [монографія] / [Л.В. Ширяєва, Л.П. Чиж, О.І. Шумлянська, О.В. Корецька та ін.] – О. : ІНТЕРПРІНТЕР, 2015. – 220 с.

References

1. Dukhov V.E. Ekonomichna nebezpeka ta ekonomichni pravoporushennia. [online] Доступно visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=28671
2. Zachosova, N.V. 2017. Upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky finansovykh ustanov Doctor of Science, Economics Cherkaskyi natsionalnyi universytet imeni Bohdana Khmelnytskoho. – Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen.
3. Koretska O.V. 2017. Teoretychni pidkhody do upravlinnia finansovo-ekonomichnoi bezpekoiu pidpriemstv portovoi haluzi. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 15, S. 225-229.
4. Moroz O.V., Karachyna N. P., Shyian A.A..2010. *Kontseptsiiia ekonomichnoi bezpeky suchasnoho pidpriemstva* : monohrafiia, Vinnytsia : VNTU
5. Sotnychenko V.M. 2017. Metodolohichni pidkhody do otsinky ekonomichnoi bezpeky telekomunikatsiinykh pidpriemstv. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 15. – S. 321-324.
6. Shyriaieva L.V., Chyzh L.P, Shumlianska O.I., Koretska O.V. 2015. *Finansovi aspekty diahnostryky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv portovoi haluzi monohrafiia*.

Данилова Е.И.

к.э.н., доцент, Национальный авиационный университет

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СИСТЕМЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследовано экономическую сущность понятия «экономическая безопасность», рассмотрено логическую структуризацию трактовок: угроза, опасность, риск, что в совокупности позволило сформировать авторское толкование

сущности понятия экономической безопасности предприятия как условий реализации системы экономических отношений, возникающих в процессе хозяйственной деятельности.

Исследована система отношений на этапе обеспечения предприятия всеми видами ресурсов, этапе трансформации входящих ресурсов в результаты деятельности и этапе распределения готовой продукции.

Аналитические исследования сущности экономических процессов на предприятии позволили сделать вывод о приоритетности в деятельности предприятий отношений с поставщиками трудовых, финансовых, материальных, информационных ресурсов, а на уровне предприятия – взаимоотношений между членами трудового коллектива.

Выявлено, что экономическая безопасность формируется как система защиты от внешних и внутренних угроз, как независимых от намерений ее субъектов (макроэкономического, глобального уровней), так и тех, что возникают в системе взаимоотношений предприятия.

На основе авторского трактования понятия экономической безопасности и теоретического анализа этапов реализации совокупности взаимоотношений предприятия определены условия обеспечения экономической безопасности на каждом из этапов.

Ключевые слова: экономическая безопасность; взаимоотношения; предприятие.

Danilova E.I.

PhD of Economic sciences, associated professor, National Aviation University

ECONOMIC SECURITY OF THE RELATIONS OF THE ENTERPRISE

The article analyzes the economic essence of the concept of «economic security», considers the logical structuring of interpretations: threat, danger, risk, which in whole allowed to formulate an author's interpretation of the essence of the economic security concept of an enterprise as a condition for the implementation of a system of economic relations that arise in the process of economic activity.

Article investigates the system of relations at the stage of providing the enterprise with all kinds of resources, the stage of transformation of input resources into the results of activity and the stage of distribution of finished products.

Analytical studies of the essence of economic processes in the enterprise made it possible to conclude the priority in the activities of enterprises relations with suppliers of labor, financial, material, information resources, and at the enterprise level – the relationship between members of the labor collective.

It is revealed that economic security is formed as a system of protection against external and internal threats, as independent of the intentions of its subjects (macroeconomic, global levels), and those arising in the system of relations at the enterprise.

On the basis of the author's interpretation of the concept of economic security and theoretical analysis of the set of relations at each of the stages of the enterprise relationship, the conditions for ensuring economic security at each stage of the relationship are determined.

Keywords: economic security; relationships; enterprise.

Данілова Е.І.
ehdanilova@gmail.com